

Вадим Ільїн (м. Харків)

## Шляхами медичного краєзнавства (до 60-річчя професора І.Ю. РОБАКА)

*Персоналія присвячена харківському історику та краєзнавцю, досліднику минулого охорони здоров'я Харкова І.Ю. Робаку. Виділені найважливіші складові наукових інтересів вченого, його внесок в розвиток історико-медичного краєзнавства. Стаття містить аналіз праць І.Ю. Робака, який буде корисний дослідникам рідного краю.*

**Ключові слова:** медичне краєзнавство, І.Ю. Робак, соціальна історія охорони здоров'я, Харків, Харківський національний медичний університет.

Vadim Ilyin

## Ways of the medical study of region (to the 60<sup>th</sup> anniversary of the professor I.Yu. ROBAK)

*The biographical study is dedicated to the Kharkiv historian and local lore specialist, researcher of the Kharkiv's healthcare past Ihor Robak. The most important components of scientific interests of the researcher are highlighted, its contribution to the development of the historical and medical study of region. The article contains an analysis of the works of I.Yu. Robak, that will be useful for researchers of localities.*

**Key words:** historical and medical study of region, I.Yu. Robak, social history of health care, Kharkiv, Kharkiv National Medical University.

Vadim Ilyin

## Путиами медицинскогo краеведения (к 60-летию профессора И.Ю. РОБАКА)

*Персоналія посвящена харьковскому историку и краеведу, исследователю прошлого здравоохранения Харькова И.Ю. Робаку. Выделены наиболее важные составляющие научных интересов ученого, его вклад в развитие историко-медицинского краеведения. Статья содержит анализ трудов И.Ю. Робака, который будет полезен исследователям родного края.*

**Ключевые слова:** историко-медицинское краеведение, И.Ю. Робак, социальная история здравоохранения, Харьков, Харьковский национальный медицинский университет.



Метою статті є підбиття попередніх підсумків діяльності дослідника, Почесного краєзнавця України, харківського історика, завідувача кафедри суспільних наук ХНМУ професора Ігоря Юрійовича Робака, який сприяє відродженню історико-медичної галузі вітчизняного краєзнавства.

Останні 17 років І.Ю. Робак присвятив дослідженню історії охорони здоров'я. Саме з цієї тематики 2009 р. він захистив докторську дисертацію<sup>1</sup>. Обравши за майданчик своїх досліджень Харків, він вивів дослідження історії охорони здоров'я в

<sup>1</sup> Робак І. Ю. Історичні умови організації та специфіка розвитку охорони здоров'я в Харкові (XVIII – початок XX ст.): дис. ... доктора іст. наук: 07.00.01 / І. Ю. Робак. – Х., 2009. – 438 с.

незалежній Україні на новий рівень. Не слід думати, що І.Ю. Робак є самотнім дослідником цієї проблематики, яку розробляють також сучасні українські історики Ю.В. Барабаш<sup>2</sup>, Л.І. Лавріненко<sup>3</sup>, І.В. Перехрест<sup>4</sup>, Ф.Я. Ступак<sup>5</sup>, І.В. Ткаченко<sup>6</sup>. Проте, дослідницька активність І.Ю. Робака відрізняється ширшим охопленням проблеми в часі, завдяки чому простежується еволюція становлення місцевої медичної служби від її заснування до сьогодення. Сталося це завдяки тому, що І.Ю. Робак підготував учнів й спрямував їхні зусилля на вивчення окремих періодів минулого охорони здоров'я Харкова. Результатом цього став захист кандидатських дисертацій Г.Л. Демочко та В.Г. Ільїна, випуск монографій, створення в Харкові організаційно оформленого дослідницького середовища – Центру медичного краєзнавства Харківського національного медичного університету<sup>7,8</sup>.

Новаторство І.Ю. Робака проявилось в дослідженні історії окремих медичних закладів та створенні колективного портрету міської лікарської спільноти, в пропозиції вивчати історію охорони здоров'я під кутом медичного краєзнавства.

Основні дослідницькі здобутки І.Ю. Робака втілено в працях з історії охорони здоров'я Харкова дорадянського (поч. XVIII–1916 р.) та радянського міжвоєнного періоду (1919–1934 рр.)<sup>9,10</sup>.

Окреслена лінія дослідження повинна логічно завершитися монографією, яка була б присвячена повоєнному радянському періоду (1945–1991 рр.). В цих працях локальна історія охорони здоров'я подана на тлі політичної та соціально-економічної історії країни. До І.Ю. Робака дослідження з цієї теми мали фрагментарний, тенденційний та односторонній характер, були написані переважно медиками без урахування загальноісторичного фону та зв'язків з іншими проблемами суспільного розвитку.

Зважаючи на те, що І.Ю. Робак фактично першим системно почав вивчення обраної теми, природно вагомим є його внесок в дослідження джерельної бази та історіографії історії охорони здоров'я. Під час роботи над докторською дисертацією з історії охорони здоров'я в Харкові дожовтневої доби дослідник опрацював та вперше ввів до наукового обігу справи з 20 фондів харківських та київських архівів (ДАХО, ЦДІАК), видання Харківського губернського статистичного комітету, опубліковані звіти медичних установ та місцеву періодику.

І.Ю. Робак разом зі своєю ученицею Г. Л. Демочко також проаналізував інформаційний потенціал фондів центральних та місцевих архівосховищ для дослідників історії охорони здоров'я Харкова 20–30-х рр. ХХ ст.<sup>11</sup>.

<sup>2</sup> *Барабаш Ю. В.* Розвиток інфраструктури охорони здоров'я в Донбасі у 20-х рр. ХХ ст.: історичний аспект : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Ю. В. Барабаш. – Луганськ, 2008. – 179 с.

<sup>3</sup> *Лавріненко Л. І.* Охорона здоров'я на Чернігівщині (1960–1980-ті роки) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01. – «Історія України» / Л. І. Лавріненко. – Ч., 2012. – 20 с.

<sup>4</sup> *Перехрест І. В.* Медико-санітарні наслідки Великої Вітчизняної війни для населення України та їх ліквідація у період відбудови (1943–1950 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01. – «Історія України» / І. В. Перехрест. – Д., 2007. – 20 с.

<sup>5</sup> *Ступак Ф. Я.* Розвиток охорони здоров'я в Україні у другій половині ХХ століття / Ф. Я. Ступак // Грані. – 2015. – Том 18. – № 2 (118). – С. 158–162.

<sup>6</sup> *Ткаченко І. В.* Охорона здоров'я в Україні в роки нової економічної політики: соціально-історичний аспект : дис. ... кандидата історичних наук : 07.00.01 / І. В. Ткаченко. – Черкаси, 2009. – 231 с.

<sup>7</sup> *Демочко Г. Л.* Формування і розвиток української радянської системи охорони здоров'я в Харкові (1919–1934 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Г. Л. Демочко. – Х., 2011. – 349 с.

<sup>8</sup> *Ільїн В. Г.* Особливості післявоєнного відновлення та розвитку радянської системи охорони здоров'я в Харкові (1945–1991): історичний аспект : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / В. Г. Ільїн. – Х., 2017. – 276 с.

<sup>9</sup> *Робак І. Ю.* Організація охорони здоров'я в Харкові за імперської доби (початок XVIII ст. – 1916 р.) / І. Ю. Робак. – Х. : ХДМУ, 2007. – 346 с. (іл. 24 с.).

<sup>10</sup> *Робак І. Ю.* Охорона здоров'я в першій столиці радянської України (1919–1934 рр.) / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко. – Х. : Колегіум, 2012. – 260 с. (іл. 14 с.).

<sup>11</sup> *Робак І. Ю.* Архівні джерела історії харківської охорони здоров'я 1920–1930-х років / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко // Історична регіоналістика на зламі століть: актуальні питання: матеріали Міжнародної наукової конференції, Луганськ, 25-26 квітня 2012 р. – Луганськ, 2012. – С. 104–105.

2015 р. в часописі Польської академії наук «Medycyna Nowożytna» вийшла стаття, присвячена цінному джерелу з історії становлення радянської системи охорони здоров'я в Україні – журналові «Профілактична медицина», який впродовж 1922–1937 рр. був трибуною провідних українських медиків<sup>12</sup>. Автори з'ясували обставини створення, визначили завдання, аудиторію, склад редколегій, структуру та тематичний зміст журналу, узагальнили умови його функціонування й, таким чином, запропонували схему джерелознавчого аналізу даного історичного джерела. Цікавим є аналіз еволюції змісту журналу (зокрема, його ідеологізація) під впливом суспільно-політичних змін в СРСР. Розглянувши це періодичне видання, автори показали пріоритетні напрями, за якими розвивалася молода медична система Радянської України в міжвоєнний період.

Торкаючись історіографії питання, І.Ю. Робак проаналізував сучасний стан наукової розробленості історії харківської охорони здоров'я<sup>13</sup>. Дослідник виокремив періоди у літературі, присвяченій розвитку охорони здоров'я в Харкові (дорадянський, радянський, сучасний), показав їхню цінність і специфічні вади (фактографічність, ідеологізація, фрагментарність, відзначив спільну рису більшості праць – створення медиками з точки зору історії медицини<sup>14</sup>.

Дослідник підсумував загальний стан розробленості історико-регіональних проблем вітчизняної охорони здоров'я, й зробив висновок, що наявні праці вже дають можливість сповна уявити собі весь процес становлення й розвитку охорони здоров'я в Україні та висловився за потребу створення комплексного дослідження з цієї теми<sup>15</sup>.

І.Ю. Робак вперше серед істориків розділив історію медицини та історію охорони здоров'я, довівши, що остання – частина соціальної історії. На його думку, охорона здоров'я – це сфера

суспільної діяльності, яка складається з державних і громадських заходів різного характеру (економічні, політичні, юридичні, адміністративні, медичні), спрямованих на збереження та поліпшення здоров'я населення. Медицина ж є системою наукових знань і практичних заходів, об'єднаних тією ж спрямованістю, що й охорона здоров'я. Якщо охорона здоров'я – це суспільна практика, то медицина – це і наука, і практика. Таким чином, охорону здоров'я та медицину об'єднує медична практика, спрямована на збереження здоров'я людей. Оскільки охорона здоров'я є сферою суспільної діяльності, розвиток якої визначається соціально-економічними умовами, зумовлюється загальними суспільними процесами та рівнем розвитку науки та культури, то її історія є частиною соціальної історії (за визначенням І.Ю. Робака, «соціальна історія охорони здоров'я»). При цьому історик наголосив, що зміст запропонованого поняття складають історичні закономірності виникнення та еволюції охорони здоров'я в системі «охорона здоров'я – суспільство», а на місцевому рівні – «охорона здоров'я в місті – суспільство – міська громада», тобто – взаємодія охороноздоровчої практики з іншими суспільними практиками та інститутами суспільства.

Дослідник виділив напрями, за якими слушно студіювати історію охорони здоров'я, а саме: організація та фінансування міської охорони здоров'я, кадрове забезпечення, соціальне становище медичних працівників, санітарна діяльність, розгляд окремих видів медичної допомоги (стаціонарна, амбулаторна, швидка і невідкладна, забезпечення населення лікарськими засобами та медичне постачання тощо). Таким чином, вчений об'єднав під єдиним проблемно-хронологічним дахом структурні елементи охорони здоров'я, як сфери суспільної діяльності з історією їхнього розвитку.

<sup>12</sup> Робак І. Ю. Цінне джерело з історії української медицини та охорони здоров'я радянських часів / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко // «Medycyna Nowożytna. Studia nad Kulturą Medyczną». – Том 21. – Zeszyt 2 (2015). – 241–252.

<sup>13</sup> Робак І. Ю. Сучасна вітчизняна історіографія історії охорони здоров'я в Харкові / І.Ю. Робак // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: «Історія та географія». – 2011. – Вип. 41. – С. 275–280.

<sup>14</sup> Там само. – С. 276–277.

<sup>15</sup> Робак І. Ю. Сучасна вітчизняна історіографія історії місцевої охорони здоров'я в Україні та перспективи подальших досліджень / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко // Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я : матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, присвяченої 75-річчю кафедри суспільних наук ХНМУ, 4–11 листоп. 2013 р. / Харк. нац. мед. ун-т; [редкол.: І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко, В. А. Мац]. – Х., 2013. – С. 63–69.

Саме за такою схемою побудовані монографії, дисертація, статті й тези І. Ю. Робака, присвячені історії охорони здоров'я в Харкові за імперської доби, та роботи його учнів Г.Л. Демочко і В.Г. Ільїна, присвячені міжвоєнному й повоєнному радянським періодам.

Докторська дисертація І. Ю. Робака «Історичні умови організації та специфіка розвитку охорони здоров'я в Харкові (XVIII – початок XX ст.)» стала спробою поглянути на дорадянську історію охорони здоров'я в Харкові не під суто медичним кутом зору, а з позицій соціальної історії, історії повсякдення, містознавства та краєзнавства. Автор засвідчив хибність багатьох усталених з радянських часів оцінок, а саме про відсутність будь-яких вагомих досягнень в охороні здоров'я за часів царату, повне позбавлення трудящих мас медичної допомоги, суцільну її комерціалізацію. І.Ю. Робак виділив два етапи в історії дорадянської охорони здоров'я в Харкові, пов'язані із соціально-економічною й політичною історією країни, та відтворив відповідні зміни в структурі її організації. Так, перший етап охоплював кінець 30-х рр. XVIII ст. – 60-ті рр. XIX ст. й позначився централізованим розвитком охорони здоров'я, дріб'язковою опікою з боку центральної влади, наголосом на адміністративно-поліцейських заходах, неповороткою структурою органів медичної допомоги, безсистемністю оздоровчих заходів, відсутністю у місті лікарні та санітарної організації. Важливим є висновок автора про те, що причиною недоступності медичної допомоги та жахливого санітарного стану міста на тому етапі, крім високої вартості послуг, була відчуженість громадян від медичного середовища внаслідок відсутності ініціативи з боку держави, слабке становище громадських форм охорони здоров'я. Окрему увагу І.Ю. Робак приділив співвідношенню впливів двох чинників – приналежності до Російської імперії та місцевої специфіки, – на розвиток охорони здоров'я в місті. За відсутності місцевого самоврядування – «школи» формування громадської активності – на першому етапі виключно діяв перший чинник.

Протягом другого етапу (від реформ 60–70-х рр. XIX ст. до 1917 р.), коли міське громадське самоврядування перебрало на себе опіку-

вання громадським здоров'ям, зросла вага місцевого чинника, було створено власну міську лікувально-санітарну організацію. З'явилися в місті й громадська медицина, служба швидкої допомоги, санітарні заходи набули системного характеру. Як показали підрахунки І.Ю. Робака, рівень забезпеченості харківського населення лікарняними ліжками в Російській імперії напередодні Першої світової війни поступався лише столичному, а показник забезпеченості харків'ян медичними кадрами значно перевершував відповідні показники всіх українських міст, обох російських столиць і навіть середні показники по розвинутих країнах Європи і США. І.Ю. Робак показав, що харківська медична громадськість висунула зі свого середовища видатних організаторів охорони здоров'я, яким Харків завдячує появою нових форм і видів медичної допомоги.

Самобутність харківської охорони здоров'я визначалась урізноманітненням «обличчя» харківської охорони здоров'я за рахунок появи лікувальних закладів різної форми власності, в тому числі, унікальних, та початком взаємодії охорони здоров'я не з усіма структурами, що виникли в країні в пореформені часи. Іншими словами, протягом другого етапу на перший план вийшла громадськість, як основний організатор медичної допомоги. Дослідник робить важливий висновок, що навіть протягом другого етапу охорона здоров'я в Харкові організаційно не встигла сформуватися в систему, а окремі її вади неможливо було подолати без суспільних перетворень. Тим не менш, у Харкові за порівняно короткий час після реформ 60–70-х рр. XIX ст. склалася найпотужніша в Україні охорона здоров'я, дуже різнопланова, різноманітна, як для тих часів, за формами.

Напевно найяскравіше глибоке занурення науковця в тему виявилось в тому, що проаналізувавши досвід діяльності охорони здоров'я імперської доби, І.Ю. Робак спромігся сформулювати низку практичних порад з вдосконалення медичної допомоги в Харкові за умов сьогодення.

За подібною схемою з відмінностями, продиктованими історичною специфікою розвитку галузі, побудовано й наступне дослідження – монографія І.Ю. Робака та Г.Л. Демочко, присвячена історії охорони здоров'я в Харкові – столиці радянської України<sup>16</sup>. Монографія, що вийшла

<sup>16</sup> Робак І. Ю. Охорона здоров'я в першій столиці радянської України (1919–1934 рр.). / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко. – Х.: Колегіум, 2012. – 260 с. (іл. 14 с.).



друком 2012 р. й базувалася на кандидатській дисертації Г.Л. Демочко, висвітлювала питання державної та місцевої політики в сфері охорони здоров'я, боротьбу з найважливішими хворобами та діяльність санітарних служб, особливості медичного обслуговування населення (пріоритетне обслуговування робітництва, жінок та дітей, поява диспансеризації тощо).

Звернувшись до «малих форм», І.Ю. Робак та Г.Л. Демочко запропонували також план дослідження історії окремого медичного закладу<sup>17</sup>. Для створення плану використано досвід роботи над історією найстарішої в Харкові Першої міської лікарні. Згідно з ним подібні дослідження рекомендується будувати за певним планом. На думку науковців, дослідники мають визначитися із загальним історичним фоном, з політичною та економічною ситуацією в країні, розглянути соціальну політику, яка й відображатиметься у діяльності лікувальних закладів; звернути увагу на очільників лікарні; оцінити потужність медичного закладу, що дасть змогу визначити місце закладу серед інших й поширення окремих захворювань у певній місцевості; фінансування закладу, яке показує можливості та зацікавленість держави в забезпеченні медичної допомоги; контингент медичного персоналу; господарське становище закладу. Роблячи висновки щодо діяльності медичного закладу краєзнавець повинен чітко розуміти, що будь-який заклад охорони здоров'я – це самостійне утворення, робота якого відображає соціально-економічне та політичне життя у місті, регіоні, державі.

Прикладом такого розгляду стала колективна монографія з історії Першої міської клі-

нічної лікарні, підготовлена співробітниками кафедри суспільних наук і Центру медичного краєзнавства ХНМУ під керівництвом І.Ю. Робака<sup>18</sup>.

Не забував дослідник і про людину в часі, як головний предмет уваги історика. І.Ю. Робаком складено колективний просопографічний соціоетнічний портрет кращих представників-професіоналів – рушіїв розвитку охорони здоров'я Харкова<sup>19</sup>.

Центральне місце наукових інтересів І.Ю. Робака, як історика-біографіста, посідають життя та діяльність одного з основоположників вітчизняного краєзнавства, героя революційних змагань 1917–1921 рр. В.Д. Отамановського. Ці розвідки узагальнено в монографії «Валентин Отамановський – революціонер, вчений, організатор науки», яка вийшла 2013 р. у співавторстві з вінницькою дослідницею З.С. Савчук<sup>20</sup>.

Завдяки майже детективному з'ясуванню «білих плям» в біографії В. Отамановського та жвавому викладу перед нами постає захоплююче дослідження, в кожному з розділів якого подається новий портрет постаті на тлі чергової епохи. І.Ю. Робак встановив місце народження діяча, факт його участі в самостійницькому русі, членства в лавах Центральної Ради, створенні українських збройних сил під час революції 1917 р. тощо<sup>21</sup>. Автори книги розкрили значення В. Отамановського, як організатора бібліотечної справи, піонера систематичного та комплексного дослідження краю<sup>22</sup>. Вони показали, що завдяки В. Отамановському краєзнавство набуло характеру всебічних академічних досліджень локального рівня<sup>23</sup>. В. Отамановський надавав краєзнавству широкого сенсу як за напрямками

<sup>17</sup> Демочко Г. Л. Історія функціонування медичного закладу як предмет історико-медичного краєзнавства : методичні поради / Г. Л. Демочко // Світ і Україна у дзеркалі сучасної історії: актуальність діалогу: матеріали Другої Всеукраїнської наукової конференції. – Луганськ: Ноулідж, 2014. – С. 18–21.

<sup>18</sup> Робак І. Ю. Олександрівська – Перша міська клінічна лікарня Харкова: півтора століття історії / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко, В. Г. Ільїн; за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. І. Ю. Робака. – Х.: Колегіум, 2016. – 296 с.

<sup>19</sup> Робак І. Ю. Просопографія дорадянської охорони здоров'я в Харкові (колективний соціоетнічний портрет типового організатора харківської охорони здоров'я в ХІХ – на початку ХХ ст.) / І. Ю. Робак // Збірник наукових праць. Серія «Історія і географія» / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – 2010. – Вип. 37. – С. 151–154.

<sup>20</sup> Робак І. Ю. Валентин Отамановський – революціонер, вчений, організатор науки / І. Ю. Робак, З. С. Савчук. – Х.: Колегіум, 2013. – 184 с.

<sup>21</sup> Там само. – С. 11–14, 16–20, 25–27.

<sup>22</sup> Там само. – С. 34–35, 41–42, 44–46, 48–49.

<sup>23</sup> Там само. – С. 50.

(історичні, зоологічні, сільськогосподарські, астрономічні, медичні дослідження), так і за формами роботи (бібліографія, видавнича, музейна, пам'яткоохоронна та популяризаторська діяльність), вбачав у ньому інструмент українізації. Досвід В. Отамановського з організації Кабінету виучування Поділля було визнано корисним на республіканському рівні<sup>24</sup>. І.Ю. Робак та З.С. Савчук виокремили не тільки етапи життя, а докладно розповіли про напрями наукової діяльності В. Отамановського (історія міст середньовічного та модерного Правобережжя, історія права, історія медицини)<sup>25</sup>. Вони показали, що В. Отамановський став одним з перших вітчизняних істориків, який довів незалежну від іноземних впливів генезу українських середньовічних міст, їхню правову самобутність. Озираючись на повоєнний розвиток історичної науки, появу історичної антропології, мікроісторії та історії повсякдення, є спокуса віднайти «пророка у власній Вітчизні» – засновника тих самих течій в Україні, а серед вітчизняних історичних досліджень – власне «Монтаю». На перший погляд, В. Отамановський, як прискіпливий дослідник середньовічної Вінниці, підходить на цю роль. Однак, слід розуміти, що В. Отамановський жив в епоху інших історіографічних парадигм. Його дослідження середньовічних міст Правобережжя не є мікроісторією або історичною антропологією, оскільки не відтворює конкретних людських стосунків в деталях побуту та часу. Скоріше це спроба оперувати поняттями історії суспільних структур на локальному рівні, що не применшує внеску В. Отамановського в розвиток вітчизняної історичної науки<sup>26</sup>. В цілому, можна сказати, що наукова та організаторська діяльність В.Д. Отамановського, яка також проходила і в стінах ХНМУ, стала для І.Ю. Робака не тільки предметом дослідження, а й прикладом для наслідування.

Вагомою заслугою І.Ю. Робака-краєзнавця стало з'ясування та уточнення часу створення окремих медичних закладів Харкова. Зокрема, І.Ю. Робак встановив час створення в Харкові

судово-медичної служби<sup>27</sup>. Дослідник дійшов сміливих висновків щодо витоків ХНМУ, а саме про те, що:

1. Харківський національний медичний університет є фактичним прямим спадкоємцем і наступником медичного факультету Імператорського Харківського університету із самого початку існування ІХУ, а з 2007 р. і правонаступником Харківської медичної академії, Харківського медичного (державного медичного) інституту, Харківського державного медичного університету.

2. Жодний сучасний харківський виш, крім ХНМУ, не має достатніх і беззаперечних підстав вважати себе прямим наступником ІХУ.

3. Датою народження сучасного Харківського медуніверситету є дата створення класичного університету в Харкові.

4. Датою створення Харківського університету може рівнозначно вважатися, як дата його заснування (17 листопада 1804 р.), так і дата відкриття (29 січня 1805 р.).

5. Сучасний медичний факультет ХНУ ім. В.Н. Каразіна не може вважатися наступником медичного факультету Імператорського Харківського університету, оскільки був створений 1993 р., тобто через 73 роки після його закриття, а розвиток університетських наукових шкіл в медицині усі ці роки забезпечував окремий Харківський вищий медичний навчальний заклад, який нині носить назву Харківський національний медичний університет. А сучасний «каразінський» медичний факультет почав свою історію з «чистого аркушу».

6. Харківська вища медична школа є найстарішою в Україні.

7. В ході розробки даної теми було встановлено невідомі раніше факти з історії ХНМУ, які наразі вводяться до наукового обігу:

- уточнена дата створення попередниці сучасного Харківського медичного університету – Харківської медичної академії;

- встановлені суттєві факти з її історії, а також початкового періоду історії Харківського медичного інституту;

<sup>24</sup> Там само. – С. 51–54.

<sup>25</sup> Там само. – С. 58–65.

<sup>26</sup> Там само. – С. 84 – 85.

<sup>27</sup> Робак І. Ю. Організація охорони здоров'я в Харкові за імперської доби (початок XVIII ст. – 1916 р.) / І. Ю. Робак. – Х.: ХДМУ, 2007. – С. 21–22.

• виправлено деякі історичні похибки та зроблено певні уточнення<sup>28,29,30,31,32</sup>.

Систематичне та глибоке вивчення історії охорони здоров'я в Харкові І.Ю. Робаком, поява учнів, які продовжували його дослідження, викликало необхідність теоретичного обґрунтування обраного напрямку наукових пошуків<sup>33</sup>. У результаті І.Ю. Робак і Г.Л. Демочко визначили витоки, фундатора (В.Д. Отамановський), зміст та потенціал галузі «медичне краєзнавство», увівши це поняття в широкий науковий обіг та практику (започаткування 2014 р. відповідної рубрики в часописі Національної спілки краєзнавців України «Краєзнавство», створення в 2015 р. Центру медичного краєзнавства на базі кафедри суспільних наук ХНМУ). Обстоюючи самостійність цієї галузі краєзнавчого знання, дослідники наголосили на міждисциплінарному

характері краєзнавства та необхідності забезпечити всебічне вивчення регіону<sup>34</sup>.

Визнанням наукових заслуг вченого стали його нагороди: Національна премія України імені академіка П.Т. Тронька (2014 р.) за монографію «Валентин Отамановський – революціонер, вчений, організатор науки», почесні грамоти та подяки міністерств, органів місцевої влади та місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій, Орден Геродота Галікарнаського, відомча медаль «День працівника освіти». І.Ю. Робак – відмінник освіти України.

Таким чином, в особі І.Ю. Робака сучасні історична наука та національне краєзнавство України отримали енергійного, невтомного ентузіаста; професійного дослідника, який ставить сміливі завдання та втілює їх у життя; поновлювача забутих вітчизняних наукових традицій.

### References

Barabash, Yu. V. (2008). *Rozvytok infrastruktury okhorony zdorov'ia v Donbasi u 20-kh rr. XX st.: istorychnyj aspekt (Candidate's thesis)*. Luhans'k. [in Ukrainian].

Demochko, H. L. (2011). *Formuvannia i rozvytok ukrains'koi radians'koi systemy okhorony zdorov'ia v Kharkovi (1919–1934 rr.) (Candidate's thesis)*. Kharkiv. [in Ukrainian].

Demochko, H. L. (2014). *Istoriia funkcionuvannia medychnoho zakladu iak predmet istoryko-medychnoho*

*kraieznavstva : metodychni porady. Abstracts of Papers '14: Svit i Ukraina u dzerkali suchasnoi istorii: aktual'nist' dialohu : materialy Druhoi Vseukrains'koi naukovoï konferentsii*. (pp. 18–21). Luhans'k. [in Ukrainian].

Il'in, V. H. *Osoblyvosti pisliavoiennoho vidnovlennia ta rozvytku radians'koi systemy okhorony zdorov'ia v Kharkovi (1945–1991): istorychnyj aspekt* [Features of the post-war recovery and development of the Soviet health care system in Kharkiv (1945–1991): historical aspect] (*Candidate's thesis*). Kharkiv. [in Ukrainian].

<sup>28</sup> Лісовий В. М. Дата народження ХНМУ: історичні факти та їхні інтерпретації / В. М. Лісовий, І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко // Експериментальна і клінічна медицина: науково-практичний журнал. – Х.: ХНМУ. – 2017. – № 1 (74). – С. 138–143.

<sup>29</sup> Робак І. Ю. До питання про створення Харківської медичної академії / І. Ю. Робак // Минуле та сучасність України: історичні, політичні, міжнародні та культурологічні проблеми. Збірка матеріалів студентських наукових конференцій, наукових читань, круглих столів, проведених Студентським науковим товариством кафедри українознавства та євроінтеграції та Центром гендерної освіти ХНУБА в 2016 р. – Х.: ХНУБА. – 2016. – С. 203–204.

<sup>30</sup> Робак І. Ю. Про старшинство українських вищих медичних шкіл / І. Ю. Робак // Історичні та медико-соціальні аспекти охорони здоров'я в Україні : матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 120-річчю з дня народження П. Т. Петрова, зав. кафедри історії медицини (1948–1957 рр.) Харк. мед. ін-ту (м. Харків, 23 лист. 2016 р.). – Х.: ХНМУ, 2016. – С. 134–135.

<sup>31</sup> Робак І. Ю. Становлення вищої медичної школи Харкова в дорядянську добу (до 210-річчя Харківського національного медичного університету) / І. Ю. Робак // ROCZNIK POLSKO-UKRAIŃSKI. Tom XVI / pod redakcją Kazimierza Rędzińskiego Дмитро Герциука. – Częstochowa, 2015. – С. 207–218.

<sup>32</sup> Value of Kharkiv National Medical University in formation and development of Ukrainian higher medical education: historical and legal aspect / I. Yu. Robak // Inter Collegas. Experiantia docet. – 2015. – № 2 (4). – Режим доступу : <https://inter.knmu.edu.ua/?journal=pub&page=article&op=view&path%5B%5D=146>. – С. 406–420.

<sup>33</sup> Робак І. Ю. Медичне краєзнавство: витоки, місце, перспективи / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко // Всеукраїнська наукова конференція «Історичні регіони України: минуле та сучасність». 28-29 листопада 2013 р. – Х.: б. в., 2013. – С. 17–19.

<sup>34</sup> Робак І. Ю. Медичне краєзнавство в контексті історії та сучасності // І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко // Історичний архів. Наукові студії: Збірник наукових праць. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – Вип. 16 (60). – С. 215–220.



- Lavrinenko, L. I. (2012). *Okhorona zdorov'ia na Chernihivschyni (1960–1980-ti roky) (Extended abstract of Candidate's thesis)*. Chernihiv. [in Ukrainian].
- Lisovyy, V. M., Robak, I. Yu., Demochko, H. L. (2017). *Data narodzhennia KhNMU: istorychni fakty ta ikhni interpretatsii*. Kharkiv. [in Ukrainian].
- Perekhrest, I. V. (2007). *Medyko-sanitarni naslidky Velykoi Vitchyznianoj vijny dlia naseleння Ukrainy ta ikh likvidatsiia u period vidbudovy (1943–1950 rr.) (Extended abstract of Candidate's thesis)*. Donetsk. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu., & Demochko, H. L. (2012). Arkhivni dzherela istorii kharkivs'koi okhorony zdorov'ia 1920–1930-kh rokiv. Abstracts of Papers ' 12: *Istorychna rehionalistyka na zlami stolit': aktual'ni pytannia*. (pp. 104–105). Luhans'k. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu. (2016). Do pytannia pro stvorennia Kharkivs'koi medychnoi akademii. Abstracts of Papers ' 16: *Mynule ta suchasnist' Ukrainy: istorychni, politychni, mizhnarodni ta kul'turolohichni problemy*. (pp. 203–204). Kharkiv: KhNUBA. [in Ukrainian].
- Robak, I. (2009). *Yu. Istorychni umovy orhanizatsii ta spetsyfika rozvytku okhorony zdorov'ia v Kharkovi (XVIII – pochatok XX st.)*. [Historical Conditions of Health Care Organization and Development Specifics in Kharkov (18<sup>th</sup> – early 20<sup>th</sup> century)] (*Doctor's thesis*). Kharkiv. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu., & Demochko, H. L. (2013). Medychno kraieznavstvo: vytoky, mistse, perspektyvy. Abstracts of Papers ' 13: *Vseukrains'ka naukova konferentsiia «Istorychni rehiony Ukrainy: mynule ta suchasnist'». 28-29 lystopada 2013 r.* (pp. 17–19). Kharkiv. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu., & Demochko, H. L. (2016). Medychno kraieznavstvo v konteksti istorii ta suchasnosti. Abstracts of Papers ' 16: *Istorychnyj arkhiv. Naukovi studii: Zbirnyk naukovykh prats'*. (pp. 215–220). Mykolaiv. [in Ukrainian].
- Robak I. Yu. (2012). *Okhorona zdorov'ia v pershij stolytsi radians'koi Ukrainy (1919–1934 rr.)*. Kharkiv: Kolehium. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu., Demochko, H. L., Il'in, V. H. (2016). *Oleksandrivs'ka – Persha mis'ka klinichna likarnia Kharkova: pivtora stolittia istorii*. Kharkiv: Kolehium. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu. (2007). *Orhanizatsiia okhorony zdorov'ia v Kharkovi za impers'koi doby (pochatok XVIII st. – 1916 r.)*. Kharkiv. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu. (2010). Prosopohrafiia doradians'koi okhorony zdorov'ia v Kharkovi (kolektyvnyj sotsioetnichnyj portret tipovoho orhanizatora kharkivs'koi okhorony zdorov'ia v KhKh – na pochatku KhKh st.). *Zbirnyk naukovykh prats' Kharkivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Seriia «Istoriia i heohrafiia»*, (37), (pp. 151–154). Kharkiv. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu. (2016). Pro starshynstvo ukrains'kykh vyschykh medychnykh shkil. Abstracts of Papers ' 16: *Istorychni ta medyko-sotsial'ni aspekty okhorony zdorov'ia V Ukraini : materialy nauk.-prakt. konf., prysviachenoj 120-richchju z dnia narodzhennia P. T. Petrova, zav. kafedry istorii medytsyny (1948–1957 rr.)* Khark. med. in-tu (pp. 134–135). Kharkiv. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu. (2015). Stanovlennia vyschoi medychnoi shkoly Kharkova v doradians'ku dobu (do 210-richchia Kharkivs'koho natsional'noho medychnoho universytetu). *ROCZNIK POLSKO-UKRAIŃSKI*, (XVI), (pp. 207–218). Czestochowie. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu., & Demochko, H. L. Suchasna vitchyzniana istoriohrafiia istorii mistsevoi okhorony zdorov'ia v Ukraini ta perspektyvy podal'shykh doslidzen'. Abstracts of Papers ' 13: *Istorychni, ekonomichni, sotsial'no-filosofs'ki ta osvichni aspekty rozvytku okhorony zdorov'ia : materialy Mizhnarodnoi naukovoï internet-konferentsii, prysviachenoj 75-richchju kafedry suspil'nykh nauk KhNMU, 4–11 lystop. 2013 r.* (pp. 63–69). Kharkiv. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu. (2011). Suchasna vitchyzniana istoriohrafiia istorii okhorony zdorov'ia v Kharkovi. *Zbirnyk naukovykh prats' Kharkivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Seriia «Istoriia i heohrafiia»*, (41), (pp. 275–280). Kharkiv. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu., & Demochko, H. L. (2015). Tsinne dzherelo z istorii ukrains'koi medytsyny ta okhorony zdorov'ia radians'kykh chasiv. *«Medycyna Nowozytna. Studia nad Kulturą Medyczną»*, (21), (pp. 241–252). Warszawa. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu., & Savchuk, Z. S. (2013). *Valentyn Otamanovs'kyj – revoliutsioner, vchenyj, orhanizator nauky*. Kharkiv: Kolehium. [in Ukrainian].
- Stupak, F. Ya. (2015). Rozvytok okhorony zdorov'ia v Ukraini u druhij polovyni KhKh stolittia. *Hrani*, (Tom 18, № 2 (118)). 158–162. [in Ukrainian].
- Tkachenko, I. V. (2009). *Okhorona zdorov'ia v Ukraini v roky novoi ekonomichnoi polityky: sotsial'no-istorychnyj aspekt (Candidate's thesis)*. Cherkasy. [in Ukrainian].
- Robak, I. Yu. (2015). Value of Kharkiv National Medical University in formation and development of Ukrainian higher medical education: historical and legal aspect. *Inter Collegas. Experiantia docet*, (2), 406–420. Retrieved from <https://inter.knmu.edu.ua/?journal=pub&page=article&op=view&path%5B%5D=146> [in Ukrainian].